

EN SPORADISK BENYTTET KILDE? Omkring Jens Bircherods Dagbøger

AF

HARALD ILSØE

Jens Bircherod var som flere i sin familie, navnlig broderen Thomas og dennes søn Jacob Bircherod, storsamler af historiske dokumenter og efterretninger. De fleste afskrev han i sine såkaldte dagbøger, der udgjorde et omfattende corpus på 51 bind, et for hvert af årene 1658-1708. På auktionen over hans efterladte bibliotek blev der 1709 solgt en del håndskrifter og breve, men dagbøgerne var et personligt værk, som han ikke ønskede bragt i cirkulation mellem hvemsomhelst, og da han var uden børn, tilfaldt de efter testamentarisk bestemmelse søstersønnen, den fynske præst Jens Villumsen Rosenvinge. Efter dennes død 1739 blev de for 100 rigsdaler afhændet til den litterært interesserede Peter Fogh på Ryumgaard, der som ung var kommet i Bircherods hus, og Fogh sikrede deres videre overlevering ved 1750 at skænke dem til udgiverselskabet 'Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie'. Det blev derefter dettes opgave at publicere i det mindste et uddrag af dagbøgernes brogede indhold, hvad der først lykkedes knap hundrede år senere. Forinden var årgangene 1688-91 uheldigvis gået tabt ved et udlån til et af selskabets medlemmer. De bevarede årgange blev sammen med selskabets øvrige håndskrifter overdraget til Det Kongelige Bibliotek i 1847.¹

Dagsbogindførslerne fremtræder i en sent redigeret version. Samtidige dagbogsnotater eller kalenderantegnelser bygger Bircherod formentlig tidligst på fra 1670erne, måske fra 1675, da han fra dette år har meddelt daglige notater om vejrliget. Men i hvert fald frem til begyndelsen af 1690erne, da han blev biskop i Ålborg, er der helt

¹ *Breve fra Hans Gram 1685-1748*, udg. af Herman Gram, 1907, s. 34f; E.C. Werlauff: *Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog i dets første Aarhundrede*, 1847, s. 36 og 222-26; *Falsteriana*, ved Chr. Bruun, 1869, s. 36.

overvejende tale om en kronologisk ordnet sammenredigering af en kolossal mængde efterretninger, som ved forskellige lejligheder er indsamlet fra alskens skriftlige og mundtlige kilder, for barn- og ungdomsårenes vedkommende krydret med erindringer og familiefortællinger. Stort og småt er bogført med samme grundighed, og åbenbart for at have en slags hold på sin samling af dokumenter og breve lod Bircherod disse afskrive som tillæg til de enkelte månedsafsnit, nogle af dem afskrifter af historiske dokumenter, andre kopier af egen og andre samtidiges privatkorrespondance. Uden et register har det ikke været let at finde rundt i disse op mod 850 breve, men en del har Bircherod tillige ejet i original. I auktionskatalogen fra 1709 anføres der af historiske dokumenter f.eks. (s. 151): „2 Knipper gamle Pergaments-Breve med Indsegl, hvor udi ere 128 Stykker“.²

Bircherods dagbøger er som helhed et usædvanligt kildekrift, der rækker fra løbende bogføring af statsbegivenheder til hyppige notater om daglige trivialiteter som hvor og med hvem han spiste. Men findes der „mange reent ubetydelige Efterretninger“, hed det, da 'Danske Selskab' bebudede sin udgave, så forekommer der dog „for en stor Deel, meer eller mindre mærkelige og brugelige Bidrag til Fædrelandets indvortes Historie, til Oplysning om Culturens og Sædernes Tilstand og den danske Personalhistorie ... Den store Sieldenhed hos os af slige biographiske Optegnelser opfordrer end mere til ikke længere at lade disse være utilgængelige for Historiens Elskere“.³

Det var historikeren Chr. Molbech, der havde påtaget sig at udgive dagbøgerne i uddrag. De udkom i hefter 1838-1846 og omfattede ved afslutningen 550 tekstsider og et (ufuldstændigt) navne- og sagregister samt en fyldig indledning på 34 sider, hvori han karakteriserer dagbøgerne og deres forfatter.⁴ Molbech var utrolig flittig og arbejdsom – samtidig skrev han bl.a. en bog om Videnskaberne Selskabs historie, 618 sider tyk, og var redaktør og storleverandør af bidrag til 'Historisk Tidsskrift' – men han var tillige temperamentsfuld og irriteret, og det har sat sig spor i indledningen. Det lange samvær med

² Nærmere herom i *Repertorium diplomaticum Regni Danici Mediaevalis*, udg. ved William Christensen, 2. rk. VIII, 1936 s. 439-42; jvf. oversigten over dagbøgernes ældste brevstof i *Danske Magazin* 5. rk. III, 1893-97, s. 156ff.

³ *Nye Danske Magazin* VI, 1836, fortalen (af Laurids Engelstoft).

⁴ *Uddrag af Biskop Jens Bircherods historisk-biographiske Dagbøger for Aarene 1658-1708, udgivne efter Beslutning af Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Histore og Sprog, og af dets Samlinger*, ved Christian Molbech, 1846.

dagbøgerne havde tæret på kræfterne og ført til ophobningen af en næsten komisk irritation på Bircherod og hans værk. Navnlig havde Molbech forset sig på Bircherods danske sprogform, som han indigneret og ganske uhistorisk dadler for at være krydret med ord og fraser på latin, „hvilket han ... anvender med en modbydelig Overflødighed“. Med utilsløret ambivalens vrisses der over Bircherods pedantiske fæcon, hans hang til at meddele ubetydeligheder og hans forsøg på at udfylde det magre stof fra barndomsårene med „Bysnak, Kiællingsnak, Ammestuefortællinger og løse Rygter“, samtidig med at der argumenteres for berettigelsen af just at lade ubetydeligheder indgå i udvalget. Det ville have været urigtigt at indskrænke dette til „det i strengeste Mening historisk- eller biographisk-mærkværdige“, erken-der han. „Bircherods Dagbøger indeholde, blandt endeel ikke uvigtige Oplysninger, en Mængde Smaating, hvis store Ubetydelighed, naar de hver for sig betragtes, er afgjort; men som, i deres Forening, samle sig til Træk af et Slags Tidsskildring, der vel i mange Dele bliver indskrænket, ufuldstændig og mangelfuld, men ikke desmindre kan hielpe til at give mere Lys til andre Beretninger og Skildringer af Tidens Forhold og Omstændigheder, for saavidt saadanne gives“.

Et udvalg kan altid diskuteres, og selv om der kan påvises påfaldende overspringelser og ujævnheder, må Molbechs uddrag alt i alt anses for en fortjenstfuld præsentation af det store stof. Visse udledelser har simpelthen været motiveret af, at omtale af lignende forhold fandtes gengivet i anden sammenhæng, og er det upraktisk og editionsteknisk uheldigt, at Molbech af og til har bødet på forbigåelser ved at opsummere dem i en note eller citere dem i anden forbindelse (se f.eks. noterne s. XXVIIIf og 516), så er dette trods alt bedre end fuldstændig forbigåelse. Til gengæld har teksten ikke sjældent vundet ved inddragelse af oplysende brevueddrag. De mange personalhistoriske oplysninger er meget rimeligt kun medtaget i begrænset omfang, og det skal blot nævnes som en tilfældigt iagttaget, men indlysende mangel, at han blandt dødsfaldene har undladt at notere dagbogens omtale af Bircherods morfar Thomas Riisbrighs død og begravelse. Forbigåelsen har medført, at Molbech i en note om slægten (s. 235) var ude af i stand til at oplyse hans dødsår (1665). Tekstredigeringen er iøvrigt præget af talrige forkortelser og sammentrækninger, der virker ret vilkårlige og er foretaget uden tydelige markeringer. Følgende uddrag fra 9. januar 1667 illustrerer forholdet:

Molbechs uddrag (s. 109):

Da jeg om Aftenen spiste ved Mormoder Abigaels Bord, og en Anden, som sad hos os, fortællede, hvorledes en af hans gode Venner havde nyligen ladet ved en Spaakjærling vise sig igien noget Tøi, som var ham frastiaalet – fortællede hun os en anden Hændelse ...

Dagbogsteksten:

Der jeg om Aftenen spiste ved Mormoder Abigaels Bord og en Anden, som sad hos, fortællede, hvorledes en af hans gode Venner havde nyligen ladet ved en Spaakjærling vise sig igien noget Tøj, som var bleven samme Person frastjaalen, svarede den gode Kvinde hertil saaledes: I mener vel, at det har intet paa sig ved saadanne forbudne Midler at søge sine Koster igjen; jeg maa derfor sige Jer et andet Exempel, hvoraf I kan lære, hvad Fare det fører med sig, naar man vil i slige eller andre Tilfælde hente Hjælp og Raad hos Satans Lemmer. Derpaa fortællede hun os en anden Hændelse ...⁵

2

Da Molbechs kollega i 'Danske Selskab' (og chef som bibliotekar) E.C. Werlauff et år efter udgivelsen karakteriserede udgaven, var det som venteligt med al mulig anerkendelse, omend han stillfældigt gjorde opmærksom på det uhistoriske i hans sprogkritik.⁶ Mere kritisk var han, da han en halv snes år senere publicerede en ny udgave af sine kulturhistoriske kommentarer til Holbergs komedier. Men da var Molbech ganske vist også død. Werlauff havde ikke ladet sig nøje med at benytte den trykte udgave, men citerede hist og her i kommentarerne passager fra selve håndskriftet, som Molbech havde forbigået. I forordet udtalte han som sin dom, at „et Supplement til disse [Molbechs uddrag], efter Sammenligning med Originalen, der heller ikke i den trykte Udgave overalt er fulgt med streng Nøiagtighed, kunde vel øn-

⁵ Citeret fra gengivelsen i Gustav Ludvig Wad: *Fra Fyens Fortid IV*, 1924, s. 332.

⁶ Werlauff (note 1).

skes".⁷ Dette skete nu ikke foreløbigt, og kun meget ihærdige forskere har haft overskud til påny at gennempløje dagbøgenes ca. 18.000 sider. En af dem var Fyns kyndige historiker Gustav Ludvig Wad, der var af samme mening som Werlauff: Molbech har "jævnlig ... taget sig den Frihed at forandre Ord og Ordstilling samt udelade Ord i Sætningerne, ligesom der er adskillige Fejl i Dateringer. Desuden har han forbigaaet mangfoldige interessante Optegnelser, som ingen Ud-giver nu til Dags vilde overspringe. En ny Udgave kunde derfor nok ønskes". Fra sin fornyede gennemgang hentede Wad endnu et udvalg, som 1916-24 blev trykt i hans fynske studier.⁸

Tidligere havde Wad fremdraget nogle bevarede uddrag af dagbøgerne for årene 1688-1691, fra før disse gik tabt, og lod dem udgive 1883.⁹ Senere blev post- og personalhistorikeren H. Hjorth-Nielsen opmærksom på det rige personalhistoriske stof, Molbech havde ladet ligge. Så godt som det hele publicerede han i 'Personalhistorisk Tidsskrift', desværre fordelt på mange hefter i årene fra 1925 til 1931.¹⁰ Han bibeholdt heldigvis noget af konteksten og fulgte den kronologiske dagbogsform, selv om personalhistorikere på jagt efter bestemte personer og familier dermed henvistes til at benytte tidsskriftets års-

⁷ E.C. Werlauff: *Historiske Antegnelser til Ludvig Holbergs atten første Lystspil*, 1858, s. V noten samt registeret s. 510: „Bircherod, J. Steder af hans Dagbog, som mangle i de trykte Uddrag“, nemlig s. 117 (13. april 1660: barselmad), s. 157 (26. april 1702: strid om stolestader i kirke), s. 192 (6. jan. 1661 og 1665: optog på Helligtrekongers dag), s. 241 (24. aug. 1699: karrosser i ligfølge), s. 267 (30. sept. 1706 og 27. jan. 1707: sollicitanten Mogens Wingaard), s. 313 (23. juni 1675: helbredende kildevand fra Vartov) og s. 350f (19. nov. 1665: ligvagt). Desuden s. 126 note 21 et uddrag korri-geret efter håndskriftet (16. maj 1660).

⁸ Gustav Ludvig Wad (note 5), s. 331. Tillæggene findes i *Fra Fyens Fortid*, 1916, s. 100f noten (18. maj 1660: spådom om dødsfald), s. 114 (3. jan. 1695: en af husgerådlig tjenstagtighed sær berømt kvinde) og s. 116 (25. jan. 1682: misundelse over heldigt opnået ægteskab, se citatet nedenfor); III, 1921, s. 63f (24. juli 1705: festlighed ved nedlæggelse af grundsten) og s. 66 (2. juni 1708: det nye domhus i Odense); IV, 1924, s. 326f (30. juli 1677 og 19. marts 1680: en eksemplarisk matrone og hendes prøvelser), s. 331-33 noten (9. jan. 1667: visen igen af tyvekoster, jvf. citatet ovenfor), s. 344 noten (23. sept. 1661: Jacob Hasebart) og s. 356 (29. juni 1663 og 4. marts 1664: den lystige Anton Ottesens uformodet hastige død).

⁹ *Personalhistorisk Tidsskrift* IV, 1883, s. 290-97.

¹⁰ *Personalhistorisk Tidsskrift* 8. rk. IV, 1925, s. 301-32 (1658-62); VI, 1927, s. 39-71, 219-48 (1663-76); 9. rk. I, 1928, s. 116-44, 246-76 (1677-94); II, 1929, s. 140-74 (1695-98); III, 1930, s. 81-115 (1699-1703); IV, 1931, s. 142-72 (1704-08).

registre. Ikke mindre prisværdigt medtog han enkelte af Molbech udeladte optegnelser af overvejende kulturhistorisk interesse. At så Bircherods egne kommentarer til de mange bryllupper og begravelser gerne er snuppet lidt af, kan man dårligt bebrejde ham. Et enkelt eksempel: Molbech havde forbigået omtalen af skolemanden (og digteren) Elias Naurs bryllup med en velhavende enke, hvis børn han havde været privatlærer for. Herom fortæller Bircherod 25. jan. 1682:

“En god Ven, som kom om Aftenen fra Mag. Naurs Bryllup, sagde mig, med hvor misundelige Øjne Somme havde set derpaa, at den, som for faa Aar siden havde som en anden fattig Karl ved et Pædagogi i salig Mogens Mules Hus haft sit Brød og Ophold, skulde nu ved saa lykkeligt et Mariage med Mandens Efterleverske springe ind til saa skjønne Midler i samme Hus“.

Dette var i Molbechs øjne blot ubetydelig bysnak, men er medtaget blandt Hjorth-Nielsens uddrag, dog uden en efterfølgende replik, hvormed Bircherod satte skumlerne på plads. Replikken må opledes i det tilsvarende uddrag meddelt af Wad: „Ja, sagde jeg, naar Indigentia og Opulentia [trang og overflod] haver saaledes Bryllup med hinanden, saa gaar gemenligen Fru Invidia [misundelsen] for Borde“.¹¹

Hiorth-Nielsens store og væsentlige supplement omfatter ca. 250 tryksider, hvori dog er inkluderet gentagelser af personalhistorisk stof hos Molbech. Dagbøgerne har yderligere leveret oplysninger til litteratur om den såkaldte besættelse i Thisted,¹² og meget muligt er flere uddrag bragt i trykken. Under alle omstændigheder er en god del af Bircherods dagbøger efterhånden gjort tilgængelige omend spredt på højest uoverskuelig måde. Senest har Jens Chr. V. Johansen udgivet dagbogen for 1658, hvorved for første gang meddeles en prøve på hele den vidtløftige tekst. Dette og de nærmest følgende år er som Bircherods tidligste barndomsår utypiske og, hvad privatsfæren angår, udfyldt med opbyggelige betragtninger, men der er om landets fataliteter under svenskekrigene indført en række historiske efterretninger, som udgiveren tager op til vurdering. Præsentationen af dagbørgernes udgivelseshistorie lader dog en del tilbage at ønske, og meget overraskende gives der udtryk for opfattelsen, at benyttelsen af Mol-

¹¹ *Personalhistorisk Tidsskrift* 9. rk. I, s. 134; Wad I (note 8), s. 116. Wads gengivelse med moderniseret retskrivning er fulgt i hele citatet, således også læsningen „Somme“, hvor Hiorth-Nielsen har „samme“.

¹² Jens Chr. V. Johansen: 1658 – et år af biskop Jens Bircherods dagbøger, *Fund og Forskning* Bind 38, 1999, s. 66 note 5.

bechs udgave har været sporadisk.¹³ Dette er på ingen måde tilfældet. R. Paullis udsagn, at „få kilder fra samtiden er citeret så hyppigt i senere historisk litteratur“, gælder også udgaven og står stadig ved magt.¹⁴ Dagbøgerne kaster lys over så mange forhold, at den gode biskop selv i uddrag har været kaldt til vidne i de forskelligste sammenhænge.¹⁵

3

Molbech mente med rette, at Bircherod ikke havde anvendt så megen flid og omhu på dagbøgerne uden at forestille sig dem bevaret for eftertiden – om ikke for almenheden så dog til underretning for slægten og senere historikere. Når Bircherod i tilsyneladende strid med dagbøgenes plan undertiden har sløret et intrikat sagforhold eller undladt at navngive en person, skyldtes diskretionen efter al sandsynlighed frygt for, at de ved et tilfælde skulle falde i hænderne på uvedkommende samtidige. Det var en anonym „god ven“, der fortalte ham om Elias Naurs misundere, og han fandt det f.eks. ligeledes tilrådeligt at tilbageholde navnet på en adelsmand, der havde udtalt sig med fordomsfuld partiskhed i en samtale med hans far. Men navnet var også uden større betydning, eftersom episoden blev set i et almengyldigt perspektiv: „Naar Affecterne tale, saa veed de nok den allerværste Sag at smykke; derpaa gav en af vore Fyenske Adelsmænd en klar Beviisning ...“ (22. jan. 1678).

Bircherod drog som nævnt særlig omsorg for dagbøgenes overle-

¹³ Johansen (note 12) s. 74-117.

¹⁴ Artiklen om Jens Bircherod i *Dansk biografisk Leksikon*, 2.-3. udgave; jvf. Paullis karakteristik af dagbøgerne i Carl S. Petersen og Vilhelm Andersen: *Illustreret dansk Litteraturhistorie I*, 1929, s. 830-33.

¹⁵ Foruden allerede nævnt litteratur kan i flæng henvises til Camillus Nyrop: *Bidrag til den danske Boghandels Historie I-II*, 1870 (jvf. Aleks. Frøland: En biskop som boghandelshistoriker, *Det danske Bogmarked* årg. 116, 1970, s. 1047-50); P.M. Stolpe: *Dagspressen i Danmark I-IV*, 1878-82; Edvard Holm: *Danmark-Norges indre Historie under Enevælden fra 1660 til 1720 I-II*, 1885-86; A.D. Jørgensen: *Peder Schumacher Griffenfeld I-II*, 1893-94; Troels-Lund: *Dagligt Liv i Norden* (i flere udgaver); Hugo Matthiessen: *Bøddel og Galgefugl*, 1910; samme: *Snapstinget*, 1946; *Dagligt liv i Danmark 1620-1720*, red. af Axel Steensberg, 1969; Aage Fasmer Blomberg: *Fyns vilkår under svenskekrigene 1657-1660*, 1973; Otto Madsen: *Et nyttigt og gavnligt Postværk (P&Ts Historie til 1721)*, 1991. Se også [Politikens] *Danmarkshistorie*, Bind 8: *Den unge Enevælde 1660-1721* af Gunnar Olsen, 1964 (reg. i bd. 14).

vering ved at testamentere dem til sin slægtning Jens Rosenvinge, men han lagde i sin omgangskreds ikke skjul på eksistensen af dette sit livsværk. I sit sidste leveår havde han i Ålborg et par besøg af den unge Hans Gram, søn af en sognepræst i hans stift. Da Gram hurtigt vandt hans tillid og agtelse, lod han ham hverve som korrespondent med formålet „adskilligt in antiquitatibus & re litteraria til min Videnskab at eftersøge“. Vel i den anledning foreviste Bircherod ham sin håndskriftsamling, og Gram mindedes 25 år efter, at det især drejede sig om dagbøgerne: „i Særdeleshed mange Volumina in 4to, hvori hand havde optegnet med egen haand mangfoldige memorabilia historica indtil sine tider, per modum annalium aut Diarii, og erindrer mig at hand paa hver Side havde distingveret res patriæ fra rebus exteris etc. ... den Sal. Mand, efterat have oplæst eet og andet stykke deraf for mig, sagde derhos, i hvis gjemme disse Skrifter efter hans død skulde forblive og at de ikke til fremmede motte communiceres“.¹⁶

At ønske sit arbejde overleveret til eftertiden er at være bevidst om dets kvalitet, og Bircherod lagde ikke alene vægt på fylde, men også på nøjagtighed og efterrettelighed. Det er dermed ikke sagt, at alle hans oplysninger er korrekte, for mange er andenhånds, men han havde et godt øje til rygtesmederi og synes i det hele at have været påpasselig med ikke at benytte uvederhæftige kilder. Hans optegnelser om samtidige historiske begivenheder har derfor utvivlsom interesse, når de rummer enkeltheder, som ikke synes overleveret via andre kilder. Dette gælder muligvis en udførlig skildring af optakten til Griffenfelds i sidste øjeblik afbrudte henrettelse (6. juni 1676), og det gælder måske, som påpeget af Jens Chr. V. Johansen, nogle oplysninger, Bircherod har indsamlet vedrørende begivenhederne i 1658. De fremdragne eksempler er dog ikke alle overbevisende. En norsk students endeligt under Københavns belejring i okt. 1658 findes notorisk oplyst i universitetets arkiv,¹⁷ og navnene på fem danske rigsråder, der blev taget til fange af svenskerne og måtte opvarte Karl X Gustav i Odense, har ingenlunde været en hemmelighed, som kun Bircherod

¹⁶ Dagbøgerne 29. juli, 13. okt., 5. og 21. nov. 1708, Molbech (note 4), s. 537, 540 og 543-45; *Breve fra Hans Gram* (note 1), s. 34f.

¹⁷ Vedr. Johansen (note 12), s. 72f, jvf. optegnelsen s. 107: Ifølge Konsistoriums akter blev Thomas Pedersen Monthenius skudt med en kugle i sit logi 16. okt. 1658, Holger Rørdam: *De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbenhavns Forsvar mod Karl Gustav*, 1855, s. 67. Han var rådmandssøn fra Bergen.

var i stand til at videregive.¹⁸ Men man kan naturligvis kun tilslutte sig synspunktet, at dagbogens efterretninger om muligt bør efterprøves.

Til såvel indenrigs- som udenrigsbegivender har aviser og lignende nyhedskilder åbenbart været hovedkilden, og sådanne har måske også sat sig spor i dagbogens første årgange, selv om det kan være vanskeligt at eftervise, fordi avis- og flyveskriftlitteraturen langt fra er fuldstændigt bevaret. I senere sammenhæng refererer Bircherod udtrykkeligt til avismeddelelser, som under 13. jan. 1678, da tidender fra Hamburg viste sig mere informative end de københavnske relationer, og 23. jan. 1704 fortæller han, at han havde de hamburgske aviser i abonnement. I større omfang har aviser og deslige dog næppe beriget dagbøgerne med ellers ukendt stof, og ikke sjældent er det mest interessante ved nyhedsstoffet hans kommentarer hertil. Han kunne således 4. marts 1679 fra aviserne berette, at der var brændt to herlige biblioteker i Hans Nansens gård på Slotsholmen, men oplyser derudover, hvad aviserne fortav, at det ene af bibliotekerne var Griffenfelds.¹⁹

Dagbøgerne er rige på små situationsbilleder, undertiden varieret over samme tema, og da Jens Chr. V. Johansen har bragt nyhedsformidlingen på bane, er det værd at notere, at Bircherod gav udtryk for en alt andet end høj vurdering af nyhedsformidlingens pålidelighed. Den 12. febr. 1677 fortæller han f.eks.: „Gik jeg om Formiddagen paa Posthuset, hvor man pleier at høre adskilligt Nyt. Nogle Officerer og Andre deres compagnons, som sade derinde, havde en og anden skreven Avis imellem sig. Men Postmesteren, Søfren Bolt, vidste selv, more suo [som han havde for skik], flux flere at trykke og at binde os allehaande paa Ærmet“.

Det skeptiske syn på allehånde nyhedsmageri kom også til orde, da Bircherod vægrede sig ved at fortsætte det omtalte abonnement på aviserne fra Hamburg, fordi prisen på forsendelsen var blevet forhøjet: „Men jeg holdt det noget betænkeligt, en Hob Løgne og uvisse Tiden- der, hvormed Aviserne tidt ere opfyldte, saa dyre at betale“. Skønt han nok alligevel forlængede abonnementet (og i de hamburgske aviser

¹⁸ Vedr. Johansen (note 12), s. 73, jvf. optegnelsen s. 88: Med henvisning til Puffendorf anfører Andreas Hojer de samme fem rigsråder i sin *Kurtzgefasste Dännemärchische Geschichte*, Flensburg 1719, s. 416. Der er iøvrigt tale om en af de optegnelser, hvor mundtlig tradition kan have spillet ind. Odenseborgmesteren, i hvis hus episoden indtraf, var Bircherods morfar Thomas Brodersen Riisbrigh.

¹⁹ Notitsen om branden i de *Maanedlige Relationer* er optrykt i Odin Wolff: *Greve Peder Griffenfelds Levnet*, 1820, s. 416.

fandt en efterretning, som han lod indføre i dagbogen 27. sept. 1706), er der altså rimelig god grund til at antage, at han med behørig skepsis og kritik sigtede materiale af denne art. Som et sidste eksempel på hans ringe tiltro til nyhedsformidlingen anføres en af Molbech udeladt (men af Hiorth-Nielsen gengivet) refleksion over en barndoms-erindring. Placeret under 21. juni 1660, da Bircherod var 2½ år gammel, er dateringen selvsagt fiktiv. Han forsøger sig vist her som humorist og det turde i tilgift være første gang, den fortrolige lyd af posthornet er omtalt i erindringslitteraturen:

“Alligevel jeg endnu intet skøttede om at vide, hvad nyt andenstedsfra Posten førte med sig, saa kendte jeg dog meget vel hans Lyd, naar han ved sin Ankomst og Fremfart igennem Gaden blæste i sit Posthorn. Og sandelig, jeg blev af den Lyd lige saa klog, som Læseren kunde blive af de fleste Tidender, hvilke Aviserne frembærer. Thi lad være, at den var ikkun en Klang i mine Øren og intet videre, saa løj den mig dog ikke fuld, som hine ugrundede nouvelles ofte monne gøre ved sine Liebhavere. Naar jeg ad istius soni auditum [ved at høre denne lyd] vidste at sige: Nu kommer Posten, da fallerede [fejlede] jeg jo ikke; men ved de relationer, som laa i Post-Sækken blev mange bedragne“.²⁰

4

Set i bagklogskabens lys ville Molbechs uddrag både for meget og for lidt. Har senere tillæg lappet på udgaven, fremgår det dog af hans noter og sammendrag, at håndskriftet stadig gemmer på utrykte optegnelser, afgjort ikke alle værd at udgive, men dog sikkert de, der handler om Bircherods personlige færd og gøremål.²¹ Desuden er Molbechs udgave blevet sjælden. Efter at de personalhistoriske notiser forlængst er gjort tilgængelige, burde tiden være inde til at vægte det øvrige indhold påny og sammenstille et mindre, men mere målrettet udvalg end Molbechs. Det ville sikkert bedst kunne ske ved en disposition i to dele: den ene samlet om Bircherods personlige forhold, den anden med en tematisk ordnet gengivelse af de mangfoldige kulturhistoriske træk, han så gavmildt har draget omsorg for at overlevere til eftertiden.

²⁰ Gengivet fra supplementet i *Personalhistorisk Tidsskrift* 8. rk. IV, 1925, s. 315, men med moderniseret ortografi.

²¹ Se f.eks. de summariske redegørelser for Bircherods rejser, Molbech (note 4), s. 193f noten (1678), s. 283f (1694) og 534f (1708).

SUMMARY

HARALD ISØE: *A sporadically used source? About Jens Bircherod's diaries.*

Fund og Forskning vol. 38 publishes a complete reprint of the Aalborg bishop, Jens Bircherod's diary of 1658, the first (and atypical) of a number of diaries up to 1708, totalling approximately 18,000 pages. In addition, an account is given of how the diaries were handed over, and the history of their issue and use.

The excerpts currently available have concentrated on retelling the diaries' rich content of culture-historical and biographical details. These excerpts, however, are not satisfactory in all aspects and they are spread over many publications.

The conclusion is, that a new edition is desired, focusing on both Bircherod's doings and on the culture-historical tendencies he noted.